

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ
Prizren, yıl I, sayı 1, Eylül 2004

Altı ayda bir çıkar.
Gönderilen yazılar geriye çevrilmez.

Yayınlayan:

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına:
Prof.Dr.Tacida Zubçeviç HAFİZ

Baş ve Sorumlu Yazar:

Prof.Dr. Nimetullah HAFİZ

Yurt Dışı Temsilcileri:

Prof.Dr. Cengiz Hakov – Bulgaristan
Prof.Dr. Dmitriy Vasilyev – Rusya
Prof.Dr. Fehim Nametak – Bosna-Hersek
Prof.Dr. Gazmend Shpuza – Arnavutluk
Prof.Dr. Hamdi Hasan – Makedonya
Harid Fedai – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Dr.İrfan Ünver Nasrattinoğlu – Türkiye
Doç. Dr. Luba Çimpoes - Moldova
Prof.Dr. Mirjana Teodosijeviç – Sırbistan
Prof.Dr. Muhammed Zdraloviç - Hırvatistan
Prof.Dr. Mustafa Mehmet - Romanya
Prof.Dr. Nasimhan Rahmanov – Özbekistan
Rahmi Ali - Yunanistan
Prof.Dr. Şakir İbrayev – Kazakistan
Dr. Timur Kozirev – Rusiya

Dizgi ve Teknik Sorumlusu:

Maksat Tubekov

Bilgisayar:

Mediha Bilurdağı

Tiraj: 500

Yazışma Adresi:

BAL-TAM
Xhevdet Doda-17
Prizren/Kosova
Tel:++381 29 31 108

BAL-TAM
Reşit Galip-21/3
G.O.P-Ankara/Türkiye
Tel:++90 312 447 07 03

e-mail: bal_tam@yahoo.com
www.baltam.com

ATATÜRK'ÜN DİL POLİTİKASI

Prof. Dr. Şükri Halûk AKALIN

Ulu önder Atatürk'ün en büyük eseri, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Kurduğu cumhuriyeti Türk gençliğine armağan eden ve emanet bırakan Atatürk, aynı zamanda Türk kültür tarihinde çok önemli atılımları gerçekleştirmiş eşsiz bir düşünce adamıdır. Kültür alanında yaptığı atılımlarla Türkiye'nin çağdaşlaşması yolunda büyük adımlar atmıştır. Atatürk, kültür ve düşünce sorunlarıyla sadece ilgilenmekle kalmamış, sürekli olarak bu konulardaki çalışmalara katkıda bulunmuş, pek çoğuna da öncülük etmiştir. Askerliğinin ve devlet adamlığının yanı sıra kültür ve düşünce adamı niteliğine de sahip olduğunu bu çalışmalara olan katkılarıyla kanıtlamıştır.

Cumhuriyetin kültür temelleri üzerinde kurulduğunu söyleyen Atatürk, kültürün en önemli ögesi olan dile de lâyık olduğu değeri her zaman vermiştir. Atatürk'ün dile bu kadar önem vermesi sebepsiz değildir. Dil bilgisi ve dil bilimi uzmanları, dilin en önemli işlevi olan insanlar arasında anlaşmayı ve iletişimi sağlaması niteliğinden hareketle dilin tanımını yapmışlardır. Bir toplumda anlaşma ve bireyler arasında doğal iletişim dil aracılığıyla sağlanır. Uluslaşma da ancak dil birliğinin sağlanmasıyla mümkündür. Aynı dili konuşmayan insanların anlaşmaları, iletişim sağlamaları, ortak değerlere sahip olmaları mümkün değildir. Bu gerçeklerin farkında olan Atatürk, dil ve yazı konusuna genç bir subayken eğilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan çok önce, daha 1907'de, Bulgar Türkoloğu İvan Manolof'a yazı değişikliğinin yapılması gerektiğini söylediğini, dil ve yazı konularında düşüncelere sahip olduğunu biliyoruz.

Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanmasından sonra genç Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Yapılacak pek çok şey vardı; son yirmi yıl pek çok cephede açılan savaşlarla geçmiş, ülke işgal döneminden sonra bağımsızlığını elde etmişti. Cumhuriyetin ilânının ardından çeşitli alanlarda atılımlar yapılırken, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal, kültür konularına büyük önem veriyor, sık sık bu konuları dile getiriyor, kültür ala-

nında yeni uygulamalara girişiyordu. Atatürk'ün bu dönemde çeşitli kültür kurumlarının kuruluşuna öncülük ettiğine, hatta kimi kurumları bizzat kurduğuna, kurdurduğuna tanık oluruz.

Atatürk'ün Türk dili, Türk tarihi ve Türk kültürü konularında araştırma ve çalışma yapmak üzere kurdurduğu ilk kurum Türkiyat Enstitüsüdür. Atatürk'ün eski çağlardan başlayarak Türk kültürünün çeşitli kollarında araştırma ve yayınlar yapmak amacıyla bir enstitü kurma düşüncesi, cumhuriyetin ilânından, çok değil, dört-beş gün sonra ortaya çıkmıştı. Gazi Mustafa Kemal, Fuat Köprülü'yü çağırıp şöyle söyler:

“Fuat Bey, cumhuriyeti kurduk. Artık cumhuriyeti ve devletimizi ilmi temeller üzerinde yükseltmek zamanı gelmiştir. Lütfen İstanbul Dârülfünunu bünyesinde Türkiyat Enstitüsünü kurunuz.”

Atatürk'ten aldığı talimatla işe girişen Fuat Köprülü, İstanbul Dârülfünununda on aylık bir hazırlık çalışması yapar. Hazırlanan dosya Gazi Mustafa Kemal'e sunulur. Savaştan yeni çıkmış genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kıt bütçesinden ödenek ayrılarak enstitü kurulur. Türkiyat Enstitüsünün kuruluşu, hutbenin Türkçe okutulması, Gazi Mustafa Kemal'in daha sonra dil ve tarih alanlarında yapacağı çalışmaların ilk işaretleridir.

Atatürk'ün dil ve kültür alanında gerçekleştirdiği ilk büyük atılım ise “yazı devrimi”dir. Yıllardır tartışılan ve bir türlü çözülemeyen yazı sorunu, birkaç aylık çalışma sonucunda yapılan “yazı devrimi” ile çözülmüştür. Osmanlı devletinde 19. yüzyılda tartışılmaya başlanan ve çeşitli girişimlere rağmen bir türlü sonuç alınamayan yazı konusu Atatürk'ün kararlı ve isabetli uygulamasıyla sonuca ulaşmıştır. Yazı devrimi müjdesini verirken söylediği şu sözler yazının yanı sıra Türkçeye bakışı ve Türkçeye verdiği değeri göstermesi bakımından son derece önemlidir:

“Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.”

Yeni Türk yazısının halka öğretilmesinde Atatürk bir öğretmen gibi, yazı tahtasının önünde elinde tebeşirle kadına, erkeğe, çocuğa, gence, yaşlıya yeni harfleri tanıtmıştır.

Kimilerinin beş on yılda, kimilerinin on beş yılda yapılabileceğini söylediği yazı değişimini Atatürk “*Ya üç ayda, ya da hiç...*” diyerek, gerçekten de üç aydan daha kısa sürede tamamlamıştır.

Atatürk, dile bakışını ve dil konusunda başlatacağı çalışmalarını “Dil devrimi”nden iki yıl önce, Sadri Maksudi Arsal'ın *Türk Dili İçin* adlı kitabına yazdığı sunuş yazısında özlü bir anlatımla dile getirir. Her satırı anlam yüklü bu sunuş yazısı; düşünülerek, üzerinde dikkatle durularak okunduğunda

Atatürk'ün dile verdiği önem ve Türkçe için yapılması gerekenler konusundaki düşüncesi açıkça görülür. 2 Eylül 1930 tarihini taşıyan ve bizzat el yazısıyla yazılan bu sunuş yazısında Atatürk şunları söylemektedir:

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil şuurla işlensin.

Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Atatürk, uluslaşmanın dil birliği ile gerçekleşeceği düşüncesindeydi. Bu sebeple ulus olmanın gereğini ortak bir dile sahip olmakta görmüştür. 1931 yılında Adana'da yaptığı konuşmada bu düşüncesini şöyle dile getirir:

“Türk demek dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milletindenim diyen insanlar, her şeyden önce ve behemehâl Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.

Halbuki Adana'da Türkçe konuşmayan 20.000'den fazla vatandaşı vardır. Eğer Türk Ocağı buna müsamaha gösterirse; gençler, siyasal ve sosyal bütün kuruluşlar bu durum karşısında duyarız kalırsa, en aşağı yüz seneden beri devam edegelen bu durum daha yüzlerce sene devam edebilir. Bunun neticesi ne olur ?

Efendiler ! Herhangi bir felaketli gününüzde bu insanlar, başka dile konuşan insanlarla el ele vererek aleyhimize hareket edebilirler. Türk Ocaklarımızın başlıca vazifesi bu gibi unsurları, bizim dilimizi konuşan hakiki Türk yapmaya çalışmaktır. Bunlar Türk vatandaşlarıdır. Bugün ve yarın talihimiz ve kaderimiz birdir.”

Yine aynı yıl yayımlanan *Vatandaş İçin Medenî Bilgiler* kitabına Türk dili için Atatürk şu sözleri yazdırır:

“Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.”

Değerli dinleyenler,

Uluslaşmanın bir diğer önemli temeli de toplumun geçmişi, yani tarihidir. Atatürk, bu düşünceden hareketle 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin kuruluşuna öncülük etmiştir. Daha sonra adı Türk Tarih Kuru-

muna çevrilecek olan bu kurumun çalışmaları ilerledikçe tarih konusunun yanı sıra, hatta ondan da önce dil konusunun ele alınması düşüncesi ortaya çıkmıştı.

“Millî bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.”

diyerek dil ve tarih konusundaki duyarlılığını her zaman dile getiren ve başlangıçtan beri dil konusuna önem veren Atatürk, Birinci Türk Tarih Kurultayının son günü, dil konusunda çalışmalar yapmak üzere Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulması için talimat vermiştir. Cemiyetin kurucuları ve yapacağı işler o gece belirlenmiş, ertesi gün 12 Temmuz 1932 günü daha sonra adı Türk Dil Kurumu olarak değiştirilecek olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Dil Kurumunun çalışmalarıyla birlikte Atatürk'ün öncülüğünde ülkede bir dil seferberliği başlamıştır.

Atatürk, dil çalışmalarının nasıl ve hangi alanlarda yürütüleceği konularını ele almak üzere büyük bir dil kurultayı toplanmasını ister. Kurultay hazırlıklarına hemen başlanır. Kurumun kuruluşundan iki buçuk ay sonra, 26 Eylül 1932'de Birinci Türk Dil Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda toplanır. Atatürk, başından sonuna kadar Kurultayı izler. Sadece birinci kurultayı değil, 1934 ve 1936 yıllarındaki ikinci ve üçüncü kurultayı da büyük bir ilgi ve dikkatle izlemiştir. Oturum aralarında dil bilgileriyle sohbet etmiştir.

Türk Dil Kurumunun kurulmasının ardından Kuruma gösterdiği ilgi ve verdiği önem Türkçeye verdiği önemle eş değerdedir. Kurumun kurucu ve koruyucu başkanlığını aramızdan ayrıldığı güne kadar sürdüren Atatürk, yoğun devlet işlerinden zaman ayırarak Türkçeye lâıyk olduğu değeri ve önemi her zaman vermiştir. Atatürk'ün Türkçeye verdiği önemi iki örnekle sizlere sunmak istiyorum:

İngiltere Kralının Türkiye'yi resmî ziyareti sırasında Atatürk, misafiriyle yakından ilgilenmişti. Bu ziyaret, geçmişte bozulan Türkiye İngiltere ilişkilerinin düzeltilmesi bakımından büyük önem taşıyordu. Bu önemin gereğini yerine getirmekle birlikte Kralın İstanbul'daki programı sürerken 5 Eylül 1936 günü Atatürk Türk Dil Kurumu yöneticilerini Dolmabahçe Sarayı'nda kabul etmiş ve onlarla birlikte bütün gün ve gece çalışmıştır. Konu Üçüncü Türk Dil Kurultayıdır. Bilindiği gibi bu Kurultay'da “Güneş-Dil Teorisi” işlenmiştir. Dil devriminde önemli bir yeri olan “Güneş-Dil Teorisi”nin ele alınacağı Kurultay ile ilgili çalışmalara Atatürk bizzat katılmış ve o gün Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkmamıştır.

Diğer örnek ise, Atatürk'ün bilim dili olarak Türkçenin geliştirilmesi çalışmalarında terimlere verdiği önem ve bu konudaki çalışmalarıdır. Ata-

türk, Türkçenin bilim dili olarak gelişmesi için yeni bilim terimleri türetilmesi düşüncesindeydi. Bu düşüncesini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Öyle istiyorum ki, Türk dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koyalın ve her dalda yazı yazanlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansınlar.”

Terim konusuna gereken önemi veren Atatürk, bilim terimlerini türetme çalışmalarına bizzat katılmış ve 12 Mart 1937 günü Türk Dil Kurumuna gelerek 6 saat süreyle Terim Kolu uzmanlarıyla gece yarısına kadar çalışmıştır. Bugün matematikte, geometride kullandığımız üçgen, dörtgen, açı gibi pek çok terimi Atatürk’e borçluyuz.

Değerli konuklar,

Türkçeye lâıyk olduğu değeri her zaman veren ve dil konusunda son derece duyarlı olan Atatürk, bir vasiyet niteliğindeki şu sözüyle bütün devlet kurumlarının Türkçeye vermesi gereken önemi vurgulamaktadır:

“Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz.”

Değerli konuklar,

Atatürk’ün Türkçeye verdiği önemin bir başka göstergesi de, Türk dili üzerine çalışmalar yapan Türk Dil Kurumuna mirasından pay ayırmasıdır. Ulu önder, vasiyetnamesinin 6. maddesinde İş Bankasındaki hisselerinin gelirlerinden Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumunun yararlanmasını sağlamıştır. Türkçeye ve Türk Dil Kurumuna her zaman manen destek olan ulu önder Atatürk, aynı zamanda maddeten de Türkçeyi ve Türk Dil Kurumunu desteklemiştir.

Atatürk, sadece günlük çalışma saatlerinde değil, gece geç saatlere kadar süren yemek sohbetlerinde de dil konuları üzerinde çalışırdı. Atatürk’ün sofrası adeta bir bilim kürsüsüydü. Bilim adamı ve sanatçıların çoğunlukta olduğu sofrada, dil tartışmaları yapılırdı. Bu yemekleri Atatürk, ‘sofra dil dersleri’ olarak adlandırmaktaydı. Güneş-Dil Teorisi üzerine tartışmalar, görüşmeler bu sofrada sürüyordu. Tarih, edebiyat, sanat konuları da bu sofranın başlıca konularındandı

Son 72 yılda dilimizde yaşanan gelişme, zenginleşme ve özleşme, ulu önder Atatürk’ün Türkçeye verdiği önem, gösterdiği ilgi sayesinde. Türkçenin kullanılışından kaynaklanan birtakım güncel sorunlara karşılık Türkçe, bugün gelişmiş, zengin bir edebiyat, kültür, sanat ve bilim dilidir. Türkçenin sorunlarının aşılmasında izlenecek yol da, Atatürk’ün Türkçe ile ilgili sözlerinde açıkça belirtilmektedir. Türk Dil Kurumu, Atatürk’ün dilimiz konusundaki sözlerini kendisine ilke edinmiştir.